

TILBURGSE LAKENMAKERS IN ROTTERDAM ROND 1600

En enkele ballenmakers uit Goirle en textielwerkers uit Oisterwijk

LEO ADRIAENSSEN

Afkortingen

GAR	Gemeentearchief Rotterdam
ONA	Oud-notaricel archief
ORA	Oud-rechterlijk archief
RHCT	Regionaal Historisch Centrum Tilburg

De stad Rotterdam spande zich aan het einde van de zestiende eeuw in om, in het kielzog van Leiden, de succesvolle Vlaamse lakenmakers te verleiden zich aan de Rotte te vestigen. De lakenmakers werden niet alleen geselecteerd en gerecruteerd op etniciteit of geografische oorsprong, maar vooral op hun vermogen om lakens te maken op de Vlaamse wijze. Deze techniek werd ook beheerst in Tilburg. Tilburgers mengden zich dan ook onder de Vlamingen in Rotterdam en ontmoetten aan hun zijde bovendien migranten uit de lakencentra Oisterwijk en Weert.

Tilburgers legden zich in Rotterdam toe op weven, maar in tegenstelling tot wat gebruikelijk was in Tilburg beperkten zij zich niet tot de primaire productie: zij namen ook de veredeling van de lakens door middel van droogscheren en persen ter hand. Bovendien – en dat is zeer opmerkelijk – introduceerden Tilburgers in Rotterdam het mechanische vollen.

Ook eerder vestigden zich Tilburgers in Rotterdam. Boeren onderscheidde twee migratiegolven¹, waarvan de tweede, na 1576, de belangrijkste zou zijn geweest. Controle van het door Boeren geraadpleegde bronnenmateriaal – de aantekeningen van een Rotterdamse archiefvorser – toonde echter dat de eerste migratiegolf niet heeft bestaan en dat de tweede aanmerkelijk kleiner was dan Boeren veronderstelde en bovendien het gevolg was van andere motieven en omstandigheden dan hij aannam.²

Boeren baseerde zich uitsluitend op de aantekening van Bijlsma³, wiens verwijzingen hij niet natrok, wiens fouten hij klakkeloos overnam en wiens onduidelijkheden hij met veel verve en *wishfull thinking* interpreteerde in weer een Tilburger te Rotterdam. Uiteindelijk bleven er van de door Boeren 'getraceerde' Tilburgers maar bitter weinig over.

Hierna zullen de verschillende productieactiviteiten van de wol-

1. P.C. Boeren, „De Tilburgse wolnijverheid tot het begin der 17e eeuw”, in: H.J.A.M. Schurink en J.H. van Mosselveld, *Van heidorp tot industriestad. Verkenningen in het verleden van Tilburg* (Tilburg, 1955) 131, 132.

2. L. Adriaenssen, „Tilburgse lakenwerkers in Rotterdam”, *Tilburg. Tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur*, XIX (2001).

3. Thans GAR, Collectie Bijlsma 8.

lenlakennijverheid de revue passeren bij de bespreking van de afzonderlijke Tilburgse textielwerkers die naar Rotterdam waren verhuisd. De migranten zullen zo veel mogelijk in familieverband worden gegroepeerd.

Een pionier

1. **Jan Adriaen Vrancken**⁴ woonde vermoedelijk al in 1584 te Rotterdam. Daar trouwde hij op 8 oktober 1595 met zijn dorps-genote Aeltgen Adriaens; zij woonden toen *opt Oostende* van de stad. In tweede echt trouwde hij met Neeltgen Hermans. Zijn derde vrouw werd in 1617 Jannitgen Hermans, die hem overleefde.

Over zijn bedrijf worden we pas geïnformeerd na zijn overlijden in oktober 1619, aan de hand van de boedelrekeningen van de weeskinderen. Zijn weduwe was tot 22 februari 1620 met de kinderen uit de beide eerste huwelijken – zij zelf was kinderloos – doorgestaan met *t'samen in gemeene neeringe van wollelaecken maecken (...), ten eiijnde verscheijden wercken, die corts voor zijn doot eerst begonst ende nae zyn overlijden onvolmaeckt waeren, bequamelick volbracht ende daarmede verscheijden wollen waeren ter oirbaer verstreckt zouden werden, hebbende middelertijt eenige wolle laecken ende wollen waeren vercocht*.⁵

Na dit gezamenlijke huishouden volgde een liquidatie, waarbij Jannitgen, de weduwe, recht had op al haar lijfgoed en op *thijen hemden, veertijen halsdoecken, ses neusdoecken, dertien mutsen, vier slaepmutsen, zes doeckhuijven*, alsook op *drije goude ringen, een silveren onderriem, twee silvere kettingen, deen in een coocker, dander in een cusse buijltgen, ende een silveren cnoop van een tas*, voorts het bed met peluw, oorkussen, deken, twee slaepmutsen en twee kussenslopen, een kist, een *preeckstoel*, een doos en een *cleyen tresortgen*. De kinderen zouden haar nog *f 228:13:0* geven.

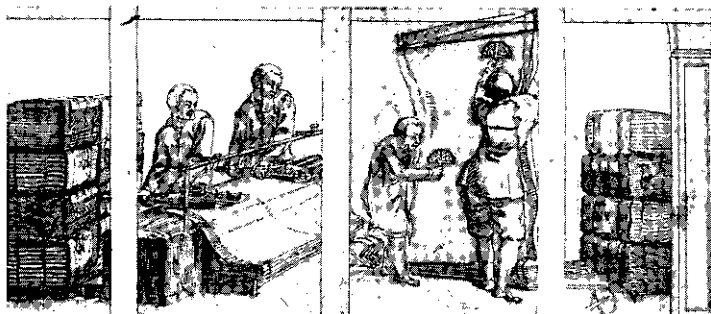
Verkocht werd voor *f 44:7:0* een half *Pomers laecken* aan Jan Jans van Duijren (volgt onder 19), een half fijn laken voor *f 88:16:12*, driekwart van een slechte deken voor *f 8:16:12*, grijze lakens voor *f 62* en *f 55:13:0*, twee spoelen voor *f 2:4:0* aan Jan Jans van Duijren, 6 *℥* (pond) garen voor *f 2:8:0* aan Pieter Huijbrechts (volgt onder 9), enige slechte wol voor *f 21:9:0* en nog 14 *℥* slechte wol voor *f 3:2:0* aan Pieter Huijbrechts. Uit de ontvangsten van inschulden blijkt iets over de klandizie: *f 300:11:0* van Guiliamme Lemmens te Bergen op Zoom, *f 57* van Herman Coninxloo, ook te Bergen op Zoom. Voorts werd *f 3:8:0* ontvangen van Eeuwout Jacobs (hij volgt onder 8), *f 6:10:0* voor 2½ el korenblauw laken ad *f 2:12:0* van Jan Jans van Duijren, *f 11:18:0* voor 34 *℥* zwarte lijstwol ad 7 stuiver van dezelfde, *f 2:10:12* voor 7 *℥* zwarte lijstwol van Jan Jans Pael⁶ en *f 9:10:0* voor wol van Peeter Jans Pael.

4. Boeren vereenzelvigde hem onrecht met de Rotterdamse laken-voller en -koper Jan Vrancken, uit wie de patricische familie Van der Aa stamde (Boeren, „De Tilburgse wolnijverheid”, 123. Vgl. E.A. Engelbrecht, *De vroedschap van Rotterdam 1572–1795* (Rotterdam, 1973) 57, no. 46.

5. GAR, Weeskamer 598, f 380, 21 juli 1621. Idem 1174, 26 juli 1621. ORA 937, f 211, 21 juli 1621; f 222^v, 6 oktober 1621; f 224, 1621.

6. Boeren, „De Tilburgse wolnijverheid”, 123, noemt Jan en Denijs Janss Pael ongefundeerd Tilburgers. Genoemde Jan Pael (ook Palis), drapenier, kwam uit Antwerpen en trouwde te Rotterdam op 22 december 1599 met Heijltgen Michiels in de Vranckensteeg, weduwe van Isebrant Crijssen. Na met haar te hebben getesteerd op 5 augustus 1622 (GAR, Weeskamer 321, f 117^v) hertrouwde hij op 21 mei 1623 met Tryntje (of Styntje?) Vernyn, weduwe van Cornelis Ravens. De Spaans-lakenmaker Nicolaes Pael, die zich in 1657 te Rotterdam vestigde, kwam uit Antwerpen (GAR, Oudstadsarchief 359, f 19, 8 januari 1657).

Voordat een laken werd gescho-
ren (links in het midden), moest
het door middel van kaardplankjes,
bezet met kaardenbollen, worden
geruwd (rechts). (Kopergravure, toe-
geschreven aan Jacob de Gheyn, eind
zestiende eeuw. Kupferstichkabinett
Berlijn.)

Tot de uitgaven behoorden *f*2, *f*2, *f*7, *f*2:4:0 en *f*5:8:0 (februari-
april 1620) arbeidsloon aan Steven Janss de wolweversknecht (zie
onder 20) en *f*1:16:0 en *f*6 aan Jacob de voller (zie hierna onder 8)
voor laken vollen.

7. GAR. Weeskamer 1174, 26 juli 1621.
8. Boeren, „De Tilburgse wolnijver-
heid”, 123, noemt Daniel Mathijs
Verhoeven een Tilburgse Rotter-
dammer (vermeld in 1604) en de
vermoedelijke zoon van Mathijs
Adriaens (die door mij is geïden-
tificeerd als Mathijs Scheurhuijs
alias Smulders – zie onder 14.
Daniel kwam echter uit Breda.
Als weduwnaar, woonachtig in de
Lombardstraat, trouwde hij te Rot-
terdam op 26 april 1615 met Aeltje
Jans van Huydenraedt, jongedoch-
ter *inden Hage* ('s-Gravenhage
of Princenhage?). Eerder was hij
getrouwd geweest met Elisabeth
Jans Piggen (GAR, Weeskamer
292, *f* 137, 3 december 1621. Idem
299, *f* 780, 28 april 1621. De kleer-
maker Pieter Mathijs Verhoeven
(Weeskamer 323, *f* 26^v, 14 febru-
ari 1630) was wellicht Daniels
broer.
9. L.F.W. Adriaenssen, „Abraham
Lodewijcx van Weesp en zijn
familie”, *De Brabantse Leeuw*, L
(2001) 20.

In totaal incasseerden de voorkinderen *f* 2458:14:0 uit het sterf-
huis van hun vader, die daarmee een bemiddelde lakenmaker blijkt
te zijn geweest. Bij de scheiding van het sterfhuis was *f* 428:16:0
ontvangen, de verkoping op 22 februari 1621 in het sterfhuis van
juwelen, kleding, huisraad, wollen waren en wolweefgereedschap
had *f* 2317:10:0 opgeleverd, lakens, wol en meubele goederen
f 310:11:6.⁷

De kinderen uit het eerste huwelijk werden bevoogd door de
lakenmakers Pieter Huybrechts (een Tilburger, die volgt onder 9)
en Pieter Mathijs Verhoeven.⁸ Het waren:

1. Jannitgen Jans.
2. Adriaen Jans.

Nadat Jan Adriaen Vrancken in 1604 had verrekend met zijn voor-
kinderen, hertrouwde hij. Uit het tweede huwelijk zijn de drie
hierna volgende kinderen geboren. Jan Janssen van Duijren, laken-
maker en een Tilburgse Rotterdammer (volgt onder 19), en de kaar-
denmaker Jacob Lodewijcx⁹ waren hun voogden.

3. Aeltgen Jans, geboren rond 1608.
4. Geertruijt Jans, geboren rond 1612.
5. Jan Jans, geboren rond 1615.
6. Maritgen Jans stierf voor 1622.

De familie Verburch

Boeren gaf de naam Verburch aan deze familie, omdat een van de leden (hierna onder 3) zich zo noemde, en beweerde dat zij zich ontwikkelde tot „een aanzienlijk Rotterdams geslacht.”¹⁰

10. Boeren, „De Tilburgse wolnij-verheid, 123. Engelbrecht noemt in zijn standaardwerk over het Rotterdamse patriciaat (*De vroedschap van Rotterdam*, 299) slechts Dionys Verburch, die op 18 december 1701 trouwde met Clara Bouwens, weduwe van de koopman Gysbertus van Meel.
11. RHCT, Civiele processen Tilburg 1052, 1566: Denys Herman Gerits, in hetzelfde stuk Denys Herman Ariaens genoemd, procedeerde over een paard dat Martyn Willem Glavimans te Sprang had gekocht van Herman Gerit Hermans te Tilburg.
12. RHCT, Tilburg R 342, f 1^v, 12 januari 1596; f 29, 3 juli 1596.
13. RHCT, Tilburg R 346, f 95^v, 26 december 1605.
14. RHCT, Civiele processen Tilburg 1284j, 1591. GAR, ONA 46, f 91, 17 mei 1604.
15. Adriaenssen, „Tilburgse lakenwerkers”, 20.
16. GAR, ORA 505, p. 758, 3 november 1595. ORA 506, p. 202, 22 januari 1598. ORA 508, p. 496, 14 december 1609.
17. GAR, ONA 79, no. 317, 1 mei 1618.
18. GAR, ORA 505, p. 758, 3 november 1595. ORA 506, p. 202, 22 januari 1598; p. 402, 31 december 1598; p. 460, 3 mei 1599; p. 620, 13 januari 1601; p. 753, 17 december 1601. ORA 507, p. 309, 5 mei 1604. ORA 511, p. 368, 17 december 1614.
19. GAR, ORA 506, p. 460, 3 mei 1599. ORA 510, p. 100, 21 juni 1612. Vgl. ORA 508, p. 4, 14 januari 1608; p. 116, 20 juni 1608.
20. GAR, ONA 45, f 62, 9 november 1601.
21. RHCT, Civiele processen Tilburg 1310, 20 januari 1592. Idem 1354, 8 juni 1592.
22. RHCT, Ongeïventariseerde civiele processen Tilburg, onge-nummerde doos, 1 juni 1609.
23. GAR, ONA 79, f 7, 1 mei 1618.

I. DENIJS HERMAN ADRIAENS¹¹ en Peterken Jan Peeter Melis waren de ouders van:¹²

1. Herman Deonijssz, volgt onder 2.
2. Jan Denijs Hermans.
3. Peterken Denijs Hermans, gehuwd met Cornelis Anthonis Sbruynen.
4. Anna Denijs Hermans, gehuwd met Adriaen Embrecht Ghoy-art Pulskens.
5. Corstiaen Dionijs, volgt onder II.

II. CORSTIAEN DENIJSS te Tilburg was wijlen in 1596 en bij Jenneken Laureys Jan Laureys Eelkens¹³ de vader van:

1. Deonijss Corstiaens, volgt onder 3.
2. Laurens Corstiaens, volgt onder 4.
3. Aleydt Corstiaen Denijs.
4. Cornelia Corstiaen Denijs.

2. **Herman Deonysz.**¹⁴ Nadat in 1591 op voordracht van de ‘Vlaamse en andere uitheemse’ lakenmakers in Rotterdam de stad een subsidie had gegeven voor de oprichting van een volmolen, trad Herman aan als eerste stedelijke volmulder.¹⁵ Hoe hij tevoren in Tilburg de kost had verdiend, is niet bekend; in Rotterdam was hij (ook) lakenmaker.

Terwijl de eerste volmolen vermoedelijk in Groenendaal heeft gestaan, wordt Herman Deonysz sinds 1595 betiteld als woonachtig *inde vollemolen*, als voller op de Hofdijk buiten het Hofpoortje en als *woonende inde volmolen buiten de Hoffpoort*.¹⁶ Een van zijn burenen was Jan Heynrix van Tilburch¹⁷ (zie onder 15). Meermalen kocht hij land in *Rubroeck* aan de stadsvesten en aan de Rotte buiten het Hofpoortje¹⁸, vlakbij zijn bedrijf. Aan de noordzijde van de Vogelenzang kocht hij in 1599 een erf, waarop hij vermoedelijk een huis liet bouwen; dat verkocht hij in 1612 voor f 657:12:12.¹⁹ In 1601 gaf hij een huistimmerman opdracht om op zijn erf buiten de stad tussen het hofpoortje en de Goudsepoort een huis te bouwen van 40 voeten lang, 20 voeten breed, met 8 gebonten, *te maken met boomsche kapravens*, van vuren- en grenen hout, met vier kozijnen van grenen, een afgeschoten keuken, een overzoldering, bedsteden, *een botterbrytgen*, twee schoorsteenmantels en voor f 120 een wenteltrap.²⁰

In 1609 verkocht Herman zijn huis, hof en erf te Veldhoven onder Tilburg aan de lakenmaker Ghysbrecht Willems Verschuieren²¹, die hem een heel stuk wit laken toefag.²²

Niet lang daarna is hij verhuisd naar Lekkerkerk, waar hij in 1618 als Hermen Deonijss van Tillburgh zijn testament maakte.²³ Zijn nieuwe huis uit 1601, dat hij tot dan had gebruikt, schonk

hij aan Eeuwout Jacobs, zoon van zijn stiefzoon en vennoot Jacob Eeuwouts (zie onder 8).

3. **Deonijs Corstiaens**, *drapenyerder*, geboren rond 1571²⁴, vestigde zich te Rotterdam, samen met zijn Tilburgse vrouw Pietergen Thomas.²⁵ Op 2 mei 1603 waren zij te Rotterdam getrouwd. Als Denijs Corstiaens van Tilburch kocht hij in 1631 voor f 3075 vijf huizen en erven naast elkaar achter het pesthuis, bezuiden de Kipsloot.²⁶ De kinderen uit dit huwelijk waren:

1. Jan Deonis Verburg, lakenkoper.²⁷
2. Harmen Deonijs kan identiek zijn aan de geboren Rotterdammer Herman Denijs van Tilburch, die op 10 juni 1642 in zijn geboortestad trouwde met Neeltge Janse van den Berch, weduwe van Gijsbert Sijmons.
3. Jannetgen Deonijs.
4. Tomas Deonijs was in 1654 wijlen; zijn broers en zuster erfden van hem.²⁸
5. Christiaen Deonys woonde op de Meent, toen hij te Rotterdam op 24 november 1630 in ondertrouw trad met Martgen Jans uit Leiden, woonachtig in de Lombardstraat. Bij haar werd hij vader van:
 - A. Tomas Christiaens werd in 1656 bevoogd door Jan Deonys Verburch en Jan Janss van Deuren (zie onder 19). Hij incasseerde een legaat van Aentge (Adriaentge) Snaets, een tante van vaderskant.²⁹ De inkomsten van de weesrekening beliepen f 3563:11:9.³⁰

4. **Laurens Corstiaens** vestigde zich te Delfshaven, waar zijn broer Deonijs namens hem in 1615 een volmolen huurde.³¹ Een van zijn klanten was Abraham Henricxs (zie onder 6).³²

§

De familie De Wael

I. HENRY DE FRANCHE DIT DELLE MOTTE³³ te Melen in het land van Luik was een zoon van Martin Jozé dict de Franche delle Motte, woonde in *la Court de France* en trouwde met Menthilet gezegd Menthon. In 1581 liquideerden zijn kinderen Henrij, Laurens en Johan te *Thienberghe* en *Thuelberghe* (Tilburg) deze Hof van Frankrijk. De zonen waren:

1. Henry de Franche, te Tilburg Henrick Henricx de Wael, volgt onder 5 en onder II.
2. Laurens de France, te Tilburg Laureyns Hendrick Martens de Wael, was gehuwd met Heylwich Aert Jans van Aeryl.
3. Johan de France, te Tilburg bekend als Jan Henrick Martens de Wael, trouwde driemaal. Als Jan Henrick Martens, geboren te *Meleng* in het land van Luik, wordt hij vermeld als de huisman van Engela Henrick Janss³⁴, dochter van Henrick Jan Symons en van Lysbeth Peeter Janss van Ghestel. Kinderen van wijlen

24. GAR, ONA 92, f 372, 12 oktober 1621.
25. GAR, ONA 53, no. 609, 16 juni 1625.
26. GAR, ONA 148, no. 803, 23 december 1631.
27. GAR, Weeskamer 448, f 460, 1662.
28. GAR, Weeskamer 618, f 168^v, 31 januari 1654.
29. De jongedochter Ariaentje Jans Snaets was op 30 juli 1628 te Rotterdam getrouwd met de weduwnaar Michiel Hubrechts Punt.
30. GAR, Weeskamer 621, f 75, 20 mei 1656.
31. GAR, ONA 92, f 372, 12 oktober 1621.
32. GAR, Weeskamer 394, f 183, 12 september 1616.
33. RHCT, Genealogisch dossier De Wael.
34. RHCT, Tilburg R 336, f 47, 6 december 1589.

Jan Henricx de Wael deelden in 1615 en verkochten een huis c.a. aan de Hoeven.³⁵

II. HENRICK HENRICKXS DE WAEI te Rotterdam (zie onder 5 na het genealogische overzicht) en Adriaentjen Willem Peter Mutsaerts waren de ouders van:

1. Jan Henricx de Wael van Tilborch, de oudste zoon, was wolwever en woonde achtereenvolgens te Aalst bij Eindhoven en sinds 1609 in de Potterstraat te Turnhout, waar hij in 1618 stierf. In het genealogische dossier De Wael³³ lijkt hij te zijn verward met de zoon van zijn broer Henrick, eveneens Jan Henricx de Wael geheten. Deze wolwever in het Nieuwland te Tilburg vertrok in 1610 naar Utrecht en woonde in 1613 te Rotterdam.³⁶ Jan Henrick Henricxs de Wael trouwde met Catharina Huybert Daniels³⁷, dochter van de Tilburgers Huybert Daniel Gheridt Hermans en Jenneken Cornelis Cornelis Adriaens (ook: Jenneken Cornelis Adriaen Cornelissen). Jan Hendricks de Wael (dezelfde?) trouwde te Tilburg op 2 februari 1611 met Jenneken Cornelis Jans van Raeck, weduwe van Claes Matthijs Jans van Gorp.
2. Abraham Henricx de Wael, volgt onder 6.
3. Jannitgen Henricx de Wael trouwde met met de lakenvoller Jacob Eeuwouts, die volgt onder 8.
4. Hendrick Hendricks de Wael vestigde zich te Tilburg, waar hij trouwde met Aleydt Adam Cornelis Jan Symons³⁸, dochter van Adam bij Peterken Symon Peeter Huyben. Hij sloot in 1600 een weddenschap met Jan Peter Willems met als inzet *eenen buffelschen kolder op den peys*: als er met Lichtmis 1602 geen vrede zou zijn, moest De Wael voor de kolder betalen. In 1602 eiste Anna, weduwe van de winnaar Jan Peter Willems alias Plat, betaling.³⁹

Uit de boedel van zijn ouders kreeg Henrick nog voor de formele deling *een kassack, een paer boexsen, een paer neer coussen met een vrouwen rock met een hoet*, waarvoor hij f 26 in het sterfhuys moest storten.⁴⁷ In 1623 deed Hendrick aan zijn zwager Jacob Eeuwouts afstand van zijn vaderlijke erfrecht in Tilburg.⁴⁰ Een aantal kleinkinderen verkochten in 1627 een huis, hof, turfschop en grond aan de Hasselt.⁴¹

5. Machieltje Henricx uit Tilburg, woonachtig *opt Oosteijnde* te Rotterdam, trouwde daar op 22 april 1607 met Bastiaen Maertens de Neve uit Vlissingen, die toen Achter het Klooster in Rotterdam woonde.
6. Willem Henricx de Wael, volgt onder 7.
7. Jacob Henricx de Wael.

35. RHCT, Tilburg R 349, f 205^v, 19 februari 1615.

36. Misschien was hij dezelfde als Jan Henricx van Tilburg, die volgt onder 15.

37. RHCT, Tilburg R 340, f 19, 5 april 1594. R 347, f 357^v, 9 december 1604.

38. RHCT, Tilburg R 348, f 97, 22 oktober 1610.

39. RHCT, Tilburg R 1650, 1602.

40. RHCT, Tilburg R 351, f 233, 22 februari 1623.

41. RHCT, Tilburg R 352, f 187, 4 februari 1627.

5. **Henrick Henricxs de Wael** sloot als Henrick Henrick Mertens in 1589 in zijn kwaliteit van voogd van Anthonia en Cornelia, kinderen van Jan Joosten bij zijn overleden zus Lysbet, een accoord met Jan Henrick Mertens.⁴² Hij vestigde zich te Rotterdam en was in 1595 samen met zijn gelijknamige zoon een van de Tilburgse Rotterdammers die solliciteerde naar een vestigingssubsidie als lakenmaker te Bergen op Zoom.⁴³ Het avontuur ging niet door en Henrick bleef te Rotterdam wonen. Waarschijnlijk is hij identiek aan de wolwever Henrick Henricx, wolwever, die in 1597 twee erven in *Ruijbroeck* kocht van de heilige-geestmeesters van Rotterdam.⁴⁴ Daar zijn hij en zijn vrouw Adriaentjen Willem Peeter Mutsaerts in 1604 aan de pest overleden. Henrick werd tussen 21 en 28 januari 1604 begraven.⁴⁵

In de nagelaten boedel bevonden zich *twee houten spinrocken, een weefgetou met allen het genen datter toe behoort, 439 fl achen sestich wolle*⁴⁶, 27 fl lijstwol, 23 fl scheergaren, 138 fl inslaggaren en een wit laken van 43½ el, dat voor 35 stuiver per el werd verkocht. Het onroerende deel van de nalatenschap bestond uit een huis met erf *opde Hoochstraet int oostvijerendeel bijde Oostpoort*, strekkend van de straat tot in de haven en op f 498 na afbetaald, – plus enkele vorderingen. Schulden moesten nog worden voldaan aan onder andere twee wolhandelaren te Leiden (f 149 en f 222), aan de schrobsters Elsgen en Aeriaentgen voor arbeidsloon en aan Jacob Eeuwouts (voogd van de onmondige kinderen De Wael – zie onder 8) voor volloon.⁴⁷

6. **Abraham Henricx de Wael** deed in 1613 te Rotterdam zijn lutherse beleidenis. Hij was drapenier. In 1616 werd onder toezicht van de voogden Jacob Eeuwouts (zie onder 8) en Willem Henricxs (de Wael) ten behoeve van de weeskinderen van Abraham Henricxs en Lijntgen Jans de inventaris opgemaakt. Daarin vond men een wollenlakengetouw, een scheerraam, een scheerijzer, vier spinnewielen, een wollen laken van ± 34 el, op het getouw ongeveer 27 el laken en 100 fl wol. Voorts waren er openstaande schulden voor huishuur, wol, verfloot⁴⁸ en volloon.⁴⁹

Bij een onbekende vrouw – wellicht Grietjen Jacobs, die op 29 februari 1604 te Rotterdam trouwde met Abraham Hendricx, evenals zij woonachtig in de Oppert – was hij vader van drie kinderen:

1. Abraham, te Rotterdam gedoopt op 26 mei 1608.
2. Isaac, te Rotterdam gedoopt op 12 december 1610.
3. Isaac, te Rotterdam gedoopt – evenals zijn broers luthers – op 15 november 1615.

7. **Willem Henricxs**, lutheraan, was lakenbereider te Rotterdam, waar hij als vrijgezel uit Tilburg op 7 april 1613 trouwde met Barbara Gedeons uit Vlissingen (daar zouden zij trouwen). Hij woonde toen in de Oppert. Door Barbara, zijn weduwe, werd in 1627 een inventaris van zijn nalatenschap overgelegd, waarin

42. RIIC, Tilburg R 336, f 476, 6 december 1589.

43. Adriaenssen, „Tilburgse lakenwerkers”, 22.

44. GAR, ORA 506, p. 178, 25 oktober 1597.

45. GAR, Weeskamer 268, f 127^v.

46. Dis doet denken aan de lakens die achtenzestigen werden genoemd: gewezen met een dichtheid van 68 twisten ad 30 draden oftewel 2040 draden per el. Voor dergelijk dichtgeweven laken werd blijkbaar een bepaald soort (fijne) wol gebruikt.

47. GAR, Weeskamer 376, f XXXVIII, 27 februari 1604.

48. De betreffende lakenverver was Frans Lodewijcx, wiens zoon Abraham een lakenververij in Tilburg stichtte en daar later drossaard werd (Adriaenssen, „Abraham Lodewijcx van Weesp”).

49. GAR, Weeskamer 394, f 183, 12 september 1616.

onder meer vier scharen, een lakenpers, een scheerdis, een friseerdis, ongeveer dertig stofkaarden, zes persdeuren met een partij bladeren, enkele friseerborden en borstels met *haeckgens* en een lakenraam van ongeveer $1\frac{1}{2}$ laken lang; er stond nog een schuld open van f 28 voor verfloen aan De Blauwe Hand. De drapenier Eeuwout Jacobs Blont (zie onder 8) bevoogdde de wezen.⁵⁰

Bekende kinderen uit dit huwelijk waren:

1. Hendrick, te Rotterdam luthers gedoopt op 24 november 1613.
2. Ariaantje, te Rotterdam gedoopt op 9 maart 1614.
3. Gideon, te Rotterdam gedoopt op 16 juli 1617.

8. **Jacob Eeuwouts**⁵¹, geboren rond 1580⁵², wordt soms afkomstig van Tilburg, soms van Breda genoemd. Zelf verklaarde hij in 1605, dat hij rond 1585 in Tilburg woonde; toen was zijn vader Ewout Ariens, die in dienst van 'het land' met soldaten uit het garnizoen van Heusden in de omgeving de oorlogscontributies ophaalde, tussen Loon en Zand en Drunen overrompeld en gedood door soldaten uit het garnizoen van 's-Hertogenbosch.⁵³ Jacobs moeder, Majken Willems⁵⁴, hertrouwde met Herman Denijss uit Tilburg, die de eerste volmolenaar van Rotterdam werd (zie onder 2).

Minstens sinds 1604 wordt Jacob gezien als vennoot – vermoedelijk eerst als meester-knecht – van Herman Deonijss.⁵⁵ Door diens testament uit 1618 en door koop kwam hij in het bezit van de molen.

Hij trouwde met Jannitgen Henricxs⁵⁶ uit de Tilburgs-Rotterdamse lakenmakersfamilie De Wael. Op 12 maart 1606 hertrouwde hij te Rotterdam met Martje Cornelis van Wierdt (uit Weert). Toen hij in 1611 weer hertrouwde, werd voor de kinderen uit beide huwelijken een boedelinventaris gemaakt. De voogden van de voorkinderen, Adriaen Henricxs, drapenier, en Willem Henricxs, lakenbereider, noteerden *een schuijer met een volmolen ende een huijs staende buytten tHoffpoortgen deser stede, daer aff de gront dese stede toecomende is*, voor van de Rotte tot aan de lakenramen, en de helft in een huis en erf *opde Hooghstraet opt oost eynde byde Oostpoort deser stede buytendijcx*. Uit een schuldenpost voor de aankoop van wol blijkt, dat Jacob Eeuwouts behalve volder ook drapenier was.⁵⁷

Aan de nakinderen (bevoogd door Lambrecht Barents, lakenbereider, en Frans Cornelis) viel onder meer de vollerij ten deel, bestaande uit *gereetschap ende paerden dienende tot het vollen, vijer paerden, een haverkist, een copere keetel, een roeijschuytte, twee paer schaelen, veertich pont meest loot gewicht*. De onroerende goederen bestonden uit *een volmolen, huijs ende hoeijbacht, staende inden ambacht van Blomersdyck inde jurisdictie deser stede van Rotterdam aende Rotte*, achter aan Harmen Deniss, strekkende van de kade tot de ramen en staande op stadsground. Voorts was er een huis en erf aan het oosteinde bij de Oostpoort buitendijks naast Jan Jans Moelenaer. Aan inschulden stond er f 33

50. GAR, Weeskamer 410, f 212, 8 oktober 1627.

51. GAR, ONA 53, p. 533, 28 augustus 1621. Jacob wordt in 1610 de oom genoemd van de kinderen van wijlen Adriaen Yeuwens, schilder, en wijlen Tanneken Carels: Weeskamer 593, f CLXXVI, 28 april 1610.

52. GAR, ONA 47, 16 oktober 1609. In 1640 zei hij 73 jaar oud te zijn (ONA 328, f 199, 13 juni 1640).

53. GAR, ONA 29B, no. 384, 20 mei 1605.

54. GAR, ONA 283, f 94, 1 april 1637.

55. Adriaenssen, „Tilburgse lakenwerkers”, 20.

56. RHCT, Tilburg R 351, f 233, 22 februari 1623.

57. GAR, Weeskamer 388, f 88, 15 augustus 1611.

voor een jaar huishuur, *f* 43 voor wol, *f* 7:17:0 volloon van Henrick Michielss en Tonis Henricks te Dordrecht en volloon van Salomon Corneliss te Amsterdam. Uitschulden waren er aan de kinderen van Pieter Claess en Maritgen Eeuwouts (*f* 135), een restant kooppenningen voor een huis en erf bij de Oostpoort, *f* 200 aan Herman Deniss te Lekkerkerk voor de koop van de volmolen (*f* 14 per jaar), *f* 60 voor wol aan Jacques Ouzeele te Leiden, turf en *f* 18 aan de diakens van de Franse kerk te Rotterdam voor de rest van de koop van de volmolen. Willem Henricxs, lakenkoper, had over de koop van het laatste deel van het huis bij de Oostpoort nog *f* 75 tegoed. De bibliotheek bestond uit een testament (een bijbel). Jacob Eeuwouts beloofde zijn voorkinderen Eeuwout (15 jaar) en Annetgen (12 jaar) te onderhouden tot hun mondige dagen, onderwijs te geven en een beroepsopleiding te laten volgen.⁵⁸

Als weduwnaar van Breda trouwde Jacob Eeuwouts te Rotterdam op 21 augustus 1611 met Joost Thomas⁵⁹ (Joosse Tomas) uit 's-Hertogenbosch; hij woonde toen buiten de Hofpoort, zij in de Oppert. Met haar maakte hij in 1619 een testament. Begunstigden waren haar kinderen uit haar eerdere huwelijken met Jan Willems (Isaack en Jacob Janss) en Gerrit Pieters Maeger (Tomas en de in 1603 geboren Gerrit Gerrits).⁶⁰

Van Jacobs kinderen zijn bekend:

1. Marritgen Jacobs, gehuwd met Hendrick Jans, lakenvoller te Rotterdam. Zij had van haar vader via diens testament in 1637 een prelefaat ontvangen van *f* 30, omdat zij hem op zijn ziekten sterfbed had verzorgd.⁶¹
2. Annetgen Jacobs, gehuwd met Dirck Jans Withoof te Weesp. Met haar zus deelde zij in 1641 de vaderlijke nalatenschap. De molen was al uitgekocht door Marritgen en haar man, die bovendien een huis aan de zuidzijde van de Hoogstraat bij de Oostpoort (voor aan de straat, achter aan de haven) kreeg.⁶¹

Ook Dirck Withoof lijkt uit een vollersfamilie te stammen: in 1623 gaf de lakenvoller Jan Withoof te Rotterdam aan zijn onmondige zoon Jan toestemming in de Engelse kerk te Amsterdam te trouwen met Merritgen Jans.⁶² Hij stierf te Delfshaven op 21 augustus 1639 met achterlating van Merritgen Jans (Maertje). Rond 1606 was een Dirck Jans lakenvoller te Delfshaven (zie hierna onder 24).

58. GAR, Weeskamer 388, *f* 192, 15 augustus 1611.

59. GAR, ONA 184, pp. 218, 219, 12 november 1630.

60. GAR, ONA 101, p. 55, 19 augustus 1619. ONA 53, p. 330, 21 maart 1621: Gerrit Gerrits Maeger gaat met De Gouden Leeuw in dienst van de VOC naar Indië.

61. GAR, ORA 938, *f* 296, 1641.

62. GAR, ONA 84, *f* 271, 16 november 1623.

63. Zie ook L. Adriaenssen, „Intermezzo: Smulders in de lakennijverheid”, *De Brabantse Leeuw*, XLIV (1995) 57, 58.

De familie Smulders

Deze familie vertegenwoordigde met een vijftal leden de Tilburgse lakenmakersgemeenschap in Rotterdam. In de eerste helft van de zeventiende eeuw worden in Tilburg talloze familieleden actief gezien in de wolnijverheid⁶³, zoals Peter Gerit Adriaen Smolders en Cornelis Geridt Adriaen Smolders, die in 1623–1624 en 1639

wol kochten⁶⁴, en Jan Geerit Denis en Peeter Geerit Smolders, wier lakenmerken in Leiden waren gedeponceerd.⁶⁵

I. PETER JAN SMULDERS en Marie Michiel Soffaerts hadden acht kinderen, onder wie:

1. Huybrecht Peter Smolders, volgt onder II.
2. Lysken Peter Jan Adriaen Smolders, volgt onder IIbis.

II. HUYBRECHT PETER SMULDERS en Lucia Herman Gerit Hermans van Heyst waren de ouders van zes kinderen⁶⁶, van wie er zich twee in Rotterdam vestigden. Zij deelden in 1615 de ouderlijke nalatenschap, waarin een huis, hof, boomgaard en land aan de Hasselt.⁶⁷ Twee jaar later deelden zij de bezittingen van hun broer Herman, innocent en *over veele jaren buyten deser heerlycheyt ver-trocken*.⁶⁸ De twee Rotterdamse kinderen waren:

2. Peeter Huybrechts, volgt onder 9.
4. Maeyken Huybrechts, volgt onder 10.

IIbis. LIJSKEN PETERS SMULDERS⁶⁹ trouwde met Willem Henrick Gheridt Smolders, die omstreeks 1588 hertrouwde met Marye van Gorp. Uit het eerste huwelijk werden vijf kinderen geboren, van wie de volgende in Rotterdam ging wonen:

5. Annitgen Willems, volgt onder 11 en 12.

Uit het tweede huwelijk van Willem Smolders werden zes kinderen geboren, van wie er twee in Rotterdam gingen wonen:

- f. Jan Willems, volgt onder 13.
- i. Dingen Willems, volgt onder 14.

9. **Pieter Huybrechts**⁷⁰ vestigde zich als drapenier en lakenbereider in Rotterdam. In 1611 kocht hij een huis, erf en mouterij *aende Goutsewagebrugge inde Oostwagestraet*.⁷¹ Drie jaar later kocht hij de helft van een huis aan de noordzijde van de Hoogstraat.⁷² Aan de oostzijde van de Goudse Wagenstraat kocht hij in 1623 voor f 1428 een huis.⁷³

Samen met de drapenier Jan Henricxs (van Tilburg) kocht Pieter in 1615 voor f 1800 *een coorn rosmolen ende volmolen met de huy-singhe ende erve daer de selve op syn staende, met de woonplaets daer in synde*, plus 12 roeden erf, te Rotterdam gestaan op *Pom-penburch*. De kopers mochten de molen niet hoger timmeren dan hij was, *maer wel de plaetse daer de stampers van de volmolen syn op gaende*: die mochten $1\frac{1}{2}$ of maximaal 2 voet hoger. Zij mochten zo lang de verkoper Ot Jans en zijn vrouw Judich Adriaens er woonden niet met hun molenwagen rijden op het *rijpat*, wel hooi en andere benodigdheden voor de molen vervoeren. De verkoper behield de molenstenen en alle gereedschap voor het koren malen; de kopers kregen *het rat met allen den toebehoren totter volderie dieneende*.⁷⁴

In eerste echt was Pieter Huybrechts getrouwd met Jenneken Adriaens. Na haar overlijden werden op 23 september 1596 de lakenmakers Herman Denijs (zie onder 2) en Jan Adriaens (zie

64. RHCT, Civiele processen Tilburg, voorlopige inventaris 2149. Ongenummerde doos. 1 april 1639.

65. Gemeentearchief Leiden, Secretariaatsarchief voor 1574, inv. 2388, 5 januari 1646.

66. J.A.M. Smolders, „De herkomst van een Tilburgs geslacht Smolders”, 's-Hertogenbosch, XLI (1992) 32, 33.

67. RHCT, Tilburg R 349, f 169^v, 15 oktober 1615.

68. RHCT, Tilburg R 350, f 45, 2 juni 1617.

69. Smolders, „De herkomst”, 20, 21.

70. GAR, ONA 53, p. 1219, 8 juli 1625.

71. GAR, ORA 509, p. 1, 26 februari 1611.

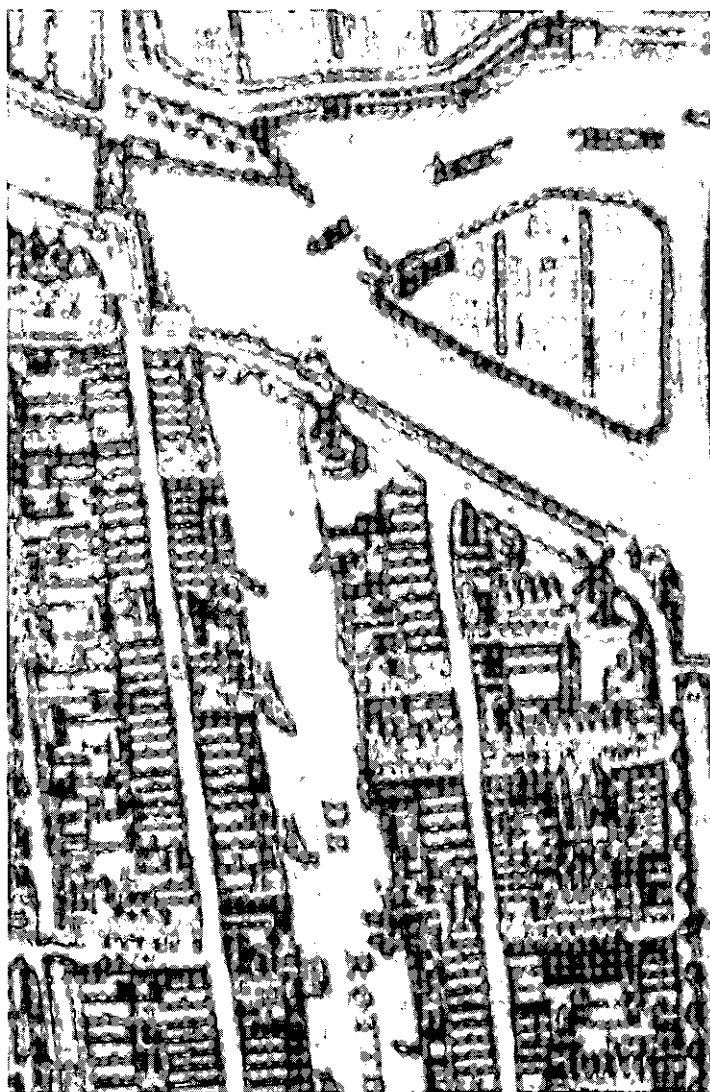
72. GAR, ORA 511, p. 169, 21 mei 1614. Vgl. ORA 513, p. 470, 6 februari 1623. ORA 937, f 222^v, 6 oktober 1621.

73. ORA 513, p. 495, 5 juli 1623.

74. GAR, ORA 511, p. 504, 5 juni 1615.

De Rotte (links van zuid naar noord stromend) eindigt bij de volmolen op Pompenburg van Pieter Huybrechts (rechts voor de laatste brug). De straat die westelijk parallel aan de Rotte loopt, leidt naar het Hofpoortje. Wie daardoor loopt en rechtsaf gaat, bereikt een veld met lakenramen. Nog iets verder naar het oosten, aan de waterkant, stond de volmolen van Herman Denijs en Jacob Eeuwouts. (Kaart van Rotterdam door Floris van Berckenrode, 1623.)

onder 1) beëdigd als voogden over hun kinderen.⁷⁵ Op 17 december 1596 hertrouwde hij met Adriaentje Marcelis, die volgens Boeren en Smulders een dochter zou zijn van Marcelis Cornelis Otten te Udenhout⁷⁶, maar in feite geboortig was van *Hanserstadt* (?), terwijl de Udenhoutse naamgenote was gehuwd met Peeter Huybrecht Peeter Huyben te Moergestel.⁷⁷ Toen zij trouwden, woonde Pieter Achter het Klooster en Adriaentje in de Hoogstraat. Zij kregen minstens een kind: in 1631 kwam Pieter Huybrechts met de kleerkoper Jeronimus Jobss, weduwnaar van zijn dochter Annetgen Pieters, overeen, dat deze f 150 zou ontvangen voor haar erfgoederen.⁷⁸

75. GAR, Weeskamer 545, no. 406.

76. Boeren, „De Tilburgse wolnijverheid”, 122. Smulders, „de herkomst”, 32.

77. Aldus mijn nog te publiceren stamboom van de familie Otten.

78. GAR, ONA 108, p. 326, 16 september 1631.

10. Maeyken Huybrechts trouwde met **Cornelis Jans** te Rotterdam, die in Tilburg Cornelis Jan Peeters de oude heette. Wellicht is hij identiek aan Cornelis Jans van Tilburch, die in 1614 een huis bezat aan de zuidzijde van de Nieuwhaven nabij de Bogertstraat te Rotterdam.⁷⁹ Haar en wijlen Cornelis' kinderen werden in 1622 bevoogd door hun oom Peter Huybrechts, wolwever, en door Jan Pieters; de laatste werd wegens overlijden vervangen door de lakenkoper Wouter Cornelis (volgt onder 12).

Maeyken hertrouwde met Henrick Jan Goyers.⁸⁰ De kinderen voor de helft en hun oom en voogd Pieter Huybrechts voor de wederhelft werden in 1622 uitgekocht door hun ooms Jan Huybrechts, Cornelis Gysbrecht Gerrit Beykens (gehuwd met Jenneken Huybrechts) en Jan Goyaert Pesser (gehuwd met Anneken Huybrechts) te Tilburg voor hun portie in het sterfhuis van Herman Huybrechts, die twintig jaar uitlandig was en werd gehouden voor overleden.⁸¹

11. Annitgen Willems trouwde met Cornelis Denijs Huybert Leyten en hertrouwde te Rotterdam op 9 maart 1603 met Wouter Cornelissen Rijsbrouck. De eerste woonde als **Cornelis Dynis**, drapenier, in Rotterdam, waar hij in 1602 met zijn vrouw testeerde. De kinderen moesten worden opgevoed, naar school gestuurd en een vak leren; elk van hen zou f 30 worden bewezen. Cornelis en Annitgen woonden toen in de Lombardstraat.⁸²

12. **Wouter Cornelis Rijsbrouck** was lakenkoper in Rotterdam. Hij kwam uit Oisterwijk en niet, zoals ik eerder had aangenomen, uit Tilburg.⁸³ In Oisterwijk woonde hij tot minstens het einde van de zestiende eeuw met zijn eerste vrouw Elisabeth Wouter Jan Hessels.⁸⁴ Samen met haar kocht hij (Wouter Cornelis Pauwels Rijsbroecx) in 1588, een jaar na de verwoesting van Oisterwijk door Hollandse soldaten, twee afgebrande hofsteden.⁸⁵ In 1610 machtigden Wouter en Annitgen, zijn vrouw, zijn zwager Pieter Willems en Jan Denijs te Tilburg om aan haar neef Ary Pieters aldaar driekwart in de nalatenschap te verkopen van haar eerste man, de vader van haar dochter Elysabeth Cornelis.⁸⁶

Het tweede huwelijk van Annitgen Willems bleef kinderloos. Denijs Christiaens, drapenier (zie onder 3), en Jan Janss van Duijren (zie onder 19), burgers van Rotterdam, verrekenden in 1633 als voogden van de kinderen van Willem Cornelis Rijsbrouck de nalatenschap van hun oom Wouter. Van diens weduwe Annitgen zouden zij f 2100 ontvangen, waarvoor zij als onderpand haar huis en erf aan de westzijde van de Botersloot stelde.⁸⁷

13. **Jan Willems** vestigde zich als wolwerker en lakenmaker in Rotterdam. In 1619 werd zijn boedel geïnventariseerd ten behoeve van zijn wezen bij Wijve Jans, die hertrouwde met Mathys Pasteykens. De voogden waren Louris Jans, linnenwever, en hun oom Mathijs Adriaens, wollenlakenwever. Het gereedschap bestond uit een wollenweefgetouw, een scheerraam, een scheer-

79. GAR, ORA 511, p. 187, 25 mei 1614.

80. Smulders, „De herkomst”, 32, noemt als tweede man Hendrick Jaspas Hendricxssoon Verhoeven.

81. GAR, Weeskamer 599, f 149, 28 april 1622.

82. GAR, Weeskamer 318, f 18, 4 augustus 1602.

83. Adriaenssen, „Tilburgse lakenwerkers”, 21, 22.

84. RHCT, Oisterwijk R 284, f 64, 5 maart 1588; f 99, 10 september 1590. R 289, f 43, 7 september 1594; f 52^v, 18 november 1594. R 293, f 23^v, 13 april 1598. R 294, f 35, 3 juni 1599.

85. RHCT, Oisterwijk R 285, f 17, 2 april 1588.

86. GAR, ONA 88, no. 114, 2 oktober 1610.

87. GAR, ORA 938, f 135, z.d.

bank, vier spinnewielen, twee spoelwielen, drie paar kaarden en dertien manden om de wol in te doen. Er waren nog schulden voor in Leiden en Rotterdam gekochte wol en voor olie, terwijl Pieter Huybrechts (zie onder 9) nog *f* 16:7:8 tegoed had. Er waren *een testament boeck* en *een psalm boeck* in huis.⁸⁸

Ook Mathys Pastykens (uit Weert) was drapenier. Toen in 1624 zijn nalatenschap werd opgeschreven, hadden de voorkinderen van Wijve Jans nog steeds dezelfde voogden, terwijl die van haar nakinderen Jacob Eeuwouts (zie onder 8) en de linnenwever Jan Poortmans waren. Geïventariseerd werden een wollenweefgetouw, zes wielen, een scheerbank, een scheerijzer, drie kammen, twee spoelen, twee rieten (onderdelen van weefstoelen), 46½ *tt* Pommerse wol ad 10 stuiver, 103 *tt* Spaanse wol ad 17 stuiver 18 penning, 6 *tt* Pommers garen ad 13 stuiver, 20 *tt* *grise wolle*, een half ongevold laken ter waarde van ongeveer *f* 48 en 13 *tt* Pommerse *scheer* ad 13 stuiver. Er moesten nog veel schulden worden betaald voor Spaanse en andere wol, voor volloon (aan Jacob Eeuwouts onder 8), kaardloon, verflool, olie en turf. Wouter Cornelis (Rijsbroeck – zie onder 12) was een van de crediteuren.⁸⁹

De kinderen van Jan Willems waren in 1626 erfgenamen van hun grootvader, Willem Henricx Smulders, en van Elisabeth Arens Hootdonck te Brielle, weduwe van Cornelis Huybrechts.⁹⁰

14. Dingen Willems trouwde met **Matijs Adriaens**⁹¹, wolwever en *trapier* te Rotterdam. Hij was een zoon van Adriaen Henrick Cornelis Smulders en Deliken Marcelis Jans Mutsaerts en heette in Tilburg Matthijs Adriaen Smulders alias Scheurhuys.⁹² In 1632 machtigde hij Cornelis Jans Denijs te Tilburg om met zijn broers en zusters zijn erfenis af te handelen.⁹³ Minstens vijf jaar tevoren was hij weduwnaar geworden. In 1627 maakten Jacob Eeuwouts (zie onder 8) en de lakenmaker Willem Maximiliaens als voogden van zijn en Dingens kinderen de inventaris van het sterfhuis. Daarin bevonden zij zes (spinne- en spoel)wielen, een wollenlakengetouw en een scheerraam, voorts twee testamente, een bijbel, een psalmenboek en zes andere boekjes.⁹⁴ De kinderen – Jan zoon Mathijs Adriaenssen Scheurhuijs die men noemde Smolders, Deliana met haar man Pieter Jorissen Verduijn en Jacob Mathijssen Scheurhuijs te Delft – waren in 1669 erfgenamen van hun tante Henricxken Adriaen Smolders alias Scheurhuijs, weduwe van Claes Adriaenssen de Cock.⁹⁵

¶

Overigen

15. **Jan Henricx**, tijkwerker uit Tilburg, trouwde op 27 april 1614 in Rotterdam met zijn dorpsgenote Mayken Dirx. Zij woonden toen respectievelijk in de Doelsteeg en Achter het Klooster. Toen zij op 15 augustus 1614 testeerden, woonden zij aan de Kipsloot achter het gasthuis.⁹⁶ Hij kan dezelfde zijn geweest als Jan

88. GAR, Weeskamer 397, *f* 51, 27 februari 1619.

89. GAR, Weeskamer 404, *f* 125, 22 februari 1624.

90. GAR, Weeskamer 601, *f* 133, 19 februari 1626.

91. Boeren, „De Tilburgse wolnijverheid”, 123 identificeert hem onjuist met een deken van de Rotterdamse kramers uit 1567.

92. J.A.W. Smulders, „Een geslacht Smulders (Smeulders)”, *De Brabantse Leeuw*, XLII (1993) 135.

93. GAR, ONA42, no. 206, 29 september 1632. RHCT, Tilburg R 355, *f* 24, 6 oktober 1632.

94. GAR, Weeskamer 410, *f* 50, 15 juli 1627.

95. RHCT, Tilburg R 370, *f* 215, 3 januari 1669.

96. GAR, ONA35, no. 49.

Henricxs van Tilburg, die in 1615 samen met Pieter Huybrechts (zie onder 9) de volmolen op Pompenburg kocht en die als Jan Heynricx van Tilburch in 1618 nabij het Hofpoortje woonde.⁹⁷

16. **Jan Janss Otter** uit Tilburg was als lakenvoller woonachtig te Dordrecht en weduwnaar, toen hij op 6 oktober 1619 te Rotterdam trouwde met Annetgen Jans uit het land van Luik, eveneens woonachtig te Dordrecht. Anthonis Reynierss, bleker buiten de Goudsepoort, machtigde in 1623 de kleermaker Willem Jans te Sint-Huibrechts-Lille in het land van Luik om van Jan Geubels aldaar het bedrag te ontvangen waarmee deze zijn zwager Jan Jans den Otter uit de erfenis van zijn moeder Aeltgen Geubels had gekocht.⁹⁸ Met andere woorden: Jan (den) Otter was getrouwd met Annetgen, dochter van Jan Geubels en van Aeltgen N.

Met ingang van 1 mei 1614 huurde Ot Jans voor de termijn van een jaar Jan Jans Otter in als meesterknecht in de volmolen *op Pompenburch, om int volambacht te arbeyden ende de vollerye gaede te slaen als meester knecht toebehoort*. De schade die bij het vollen zou ontstaan aan lakens, pletsen en anderszins zouden voor Otters rekening komen. Hij kreeg een woning in de volmolen en een loon van $f\ 4\frac{1}{2}$ per week plus *tot verval (...) de vlocken vande lakenen ende uutte kaerden comende*. De werkdagen liepen van 5.00 tot 20.00 uur.⁹⁹ In 1621 legde Jan Janss Otter, voller en 32 jaar oud, een verklaring af over schade aan een andere Rotterdamse volmolen.¹⁰⁰

In 1633 werd de nalatenschap van Jan geïntariseerd ten behoeve van zijn weduwe Annetgen en hun drie onmondige kinderen, die werden bevoogd door de wollenlakenmakers Steven Jans (zie onder 20) en Henrick Jaspers. Er waren geen onroerende bezittingen.¹⁰¹

17. **Claes Jans van Tilburg**, lakenmaker, stemde in 1619 er mee in, dat zijn moeder Lijntgen Huijbrechts de erfenis van zijn vader Jan Hendricxz zou behouden.¹⁰²

18. Styntgen Jans, vrouw van **Crijn Laurens** van Tilburg, wolwever, 28 jaar oud, legde in 1621 een verklaring af.¹⁰³

19. **Jan Jans van Duren**, drapenier, trad herhaaldelijk op als voogd van weeskinderen van Tilburgse Rotterdammers. Met zijn vrouw Martgen Jans, evenals hijzelf geboren te Tilburg, maakte hij op 24 juni 1624 een testament.¹⁰⁴ Vijf jaar later was hun oudste (of enige) kind Henrick Jans, dan volslagen wees, erfgenaam van Adri-aentge Jans, zijn tante van moederskant, die gehuwd was geweest met Abraham Dionys.¹⁰⁵

20. **Steven Jans** (van Tilburch) trouwde te Rotterdam op 7 juni 1609 met Maeyken Jaspers, een Rotterdamse. Hij woonde toen Achter het Klooster. In 1620 wordt hij vermeld als wolwevers-knecht van Jan Adriaen Vrancken (zie onder 1). Vermoedelijk is hij nooit een zelfstandige meester-wever geworden. In zijn boedel, in 1636 geïntariseerd na zijn overlijden, werden immers geen wol-

97. GAR, ONA 79, no. 317, 1 mei 1618.

98. GAR, ONA 253, f 514.

99. GAR, ONA 39, f 466, 25 februari 1614.

100. GAR, ONA 53, p. 249, 1 februari 1621.

101. GAR, Weeskamer 416, f 426, 28 november 1633.

102. GAR, ONA 100, no. 145, 23 augustus 1619.

103. GAR, ONA 91, no. 207, 22 mei 1621.

104. GAR, ONA 53, no. 614.

105. GAR, Weeskamer 602, f 431, 8 januari 1629.

gereedschappen gevonden. Aan huishuur was hij nog *f* 100 schuldig. Henrick Janss, tijsweker, en Cornelis Jaspers, drapenier, waren de voogden van zijn en Maykens kinderen.¹⁰⁶

Van de verschillende Tilburgse vrouwen in Rotterdam die met niet-Tilburgers trouwden, volgen hier twee voorbeelden:

21. **Cathalijn Joosten**, weduwe van Frans Jans, wollenlakenwerker te Gouda, gaf in 1626 een machtiging om te Tilburg de erfenis van haar vader Joost Willems te ontvangen van haar zus Willemken.¹⁰⁷

22. Theunis Bastiaens uit 'Meijden' (Muiden, Ameide?) trouwde op 27 januari 1613 te Rotterdam met **Maritje Jans** uit Tilburg. Beiden woonden Achter het Klooster. Begin 1623 werd ten behoeve van de weeskinderen hun boedel geïnventariseerd. Daarin zaten een nieuw weefgetouw met alle toebehoren, acht spinnewielen, twee spoelwielen en meer lakenmakersgereedschappen. De grondstoffenvoorraad bestond uit 350 *tl* Spaanse wol ad *f* 1:0:8, 500 *tl* Pommerse wol ad *f* 0:6:4, 196 *tl* blauwe wol ad 13 stuiver, 27 *tl* rode wol ad 18 stuiver en 17 *tl* taneetkleurige wol ad 21 stuiver. Twee halve Pommerse lakens van elk 47 el werden verkocht voor 24 stuiver 8 penning per el en een half slecht, blauw laken van 26 el voor *f* 28:12:0. Opmerkelijk was de bibliotheek, die bestond uit een *martelaersbouck*, de acten van de synode van Dort, de werken van Peckius, een boek van Henricus Molinerus, vijftien boeken in quarto en twintig in octavo, ten slotte zesendertig *blau boeckgens*. Schulden stonden nog te betalen aan onder meer Jan Janss van Duiren (zie onder 19) en Heijndrick Heijndricks (de Wael?) voor bereiden. De wollenlakenmakers Steven Janss (zie onder 20) en Pieter Janss bevoogden de weeskinderen.¹⁰⁸

67

Oisterwijkse lakenwerkers in Rotterdam

Behalve de onder 12 besproken Wouter Cornelis Rijsbrouck vestigden zich vier Oisterwijkse lakenwerkers in Rotterdam.

23. **Jan Adriaens**, lakenmaker te Rotterdam, heette in Oisterwijk Deckers. Hij was een zoon van Adriaen Jan Goyaert Echelen en Lysken Peter Deckers en trouwde met Geritken Jan Hermans.¹⁰⁹ In 1571 kocht hij een huis in de Kerkstraat te Oisterwijk¹¹⁰, dat zijn kinderen in 1606 verkochten.¹¹¹

Geertruy Hermans hertrouwde aam het einde van zestiende eeuw te Breda. Haar kinderen werden bevoogd door Pieter Huybrechts (zie onder 9) en Jan Henricx (van Tilburg? – zie onder 15), lakenmakers. In 1598 incasseerden zij van hun inmiddels in Breda woonachtige moeder voor de verrekening van de meubels, wol en garen en van het huis en erf *de Bot (...)* *opt oosteynde deser stede* (aan de westzijde van de Leuvehaven) *f* 550. Van Henrick de Wael (zie onder 5), Pieter Huybrechts (zie onder 9), Cornelis Aerts (zie

106. GAR, Weeskamer 420, f 143, 23 oktober 1636.

107. GAR, ONA 136, no. 185, 25 augustus 1626.

108. GAR, Weeskamer 402, f 354, 23 februari 1623.

109. Informatie van Wim de Bakker te Oisterwijk.

110. RHCT, Oisterwijk R 275, f 10^v, 1571.

111. RHCT, Oisterwijk R 324, f 24^v, 24 januari 1606.

onder 24), de wever Aerien Janss, Tanneken weduwe Henricx de wever, Jacob de kaardenmaker en anderen hadden zij nog bedragen tegoed. Het huis *den Bot* was nog niet helemaal afbetaald, een vol-ler moest zijn loon nog ontvangen en de kleermaker Pieter Mathys een lening van *f* 100.¹¹²

De kinderen waren:

1. Adriaentgen Janssen, gehuwd met Henrick Jans te Leiden.
2. Anneken Janssen stierf voor juni 1605 met achterlating van Crijn Engels, haar weduwnaar.
3. Lysbeth Jansen trouwde met Joost Willems te Leiden.
4. Janneken Jansen.

24. **Cornelis Aerts Huyvens**, ook Cornelis Aerts van Oisterwijk genoemd, was in 1605 wijlen, evenals zijn vrouw Anneken Pauwels. Pieter Huybrechts (zie onder 9) en Jan Jans, lakenmakers, inventariseerden als voogden van de weeskinderen onder meer 320 *ƒ* wol, 105 *ƒ* wollen garen (grof en fijn), een gescho-oren stuk laken, een weefgetouw met gereedschap, een *scheerhaen* en zes wielen. Aan schulden moest nog *f* 300 wol te Leiden worden voldaan, volloon aan Dirck Jans te Delfshaven, *f* 1:4:0 aan Jacob de kaardenmaker, *f* 12 weefloon aan Jannitgen *opt steijger*, aan Pieter Huybrechts een lening van *f* 134:9:0, aan Eeuwout Adriaens *bijde werff* (zie onder 8) *f* 12 voor bier en *f* 45½ voor in mei 1604 ver-vallen huishuur. In januari 1605 werd geprobeerd om de kinderen in het weeshuis te krijgen. *Aende meijens* werd 36 *ƒ* scheerdraad uitgereikt om daarvan garen te spinnen, maar onduidelijk is of werd gedoeld op de dochters van Huyvens. Er was een zoon Aert Cornelis Huyvens, die in februari 1605 nieuwe schoenen kreeg.¹¹³

25. **Jan Jan Wijtmans** te Rotterdam gaf in 1605 een mach-tiging om de nalatenschap van zijn grootvader Matheus Jans Weyt-mans te innen.¹¹⁴ Hij was een zoon en waarschijnlijk enigst kind van Jan Matheus Wijtmans bij Jenneken Emberts Colen, vermeld in 1602.¹¹⁵

26. **Pieter Henricks** uit Oisterwijk, lakenmaker te Rotter-dam, solliciteerde in 1595 te Bergen op Zoom naar een vesti-gingssubsidie, samen met de Rotterdamse Tilburgers Henrick de Wael vader en zoon, Pieter Huybrechts, Jan Adriaens en Jacob Eewouts.¹¹⁶

§

Ballenmakers uit Tilburg en Goirle

Aangezien Goirle het centrum van ballenmakers was, en niet Til-burg, terwijl in het buitenland als plaats van herkomst van Goirle-naren vaak Tilburg werd genoemd (daar zetelde immers het dorps-bestuur), is het waarschijnlijk dat de meeste en wellicht alle hierna genoemde ballenmakers uit Goirle kwamen.

112. GAR, Weeskamer 586, f II^c XV, 12 maart 1598.

113. GAR, Weeskamer 378, f III^c XXX, 7 februari 1605.

114. GAR, ONA 29B, no. 469, 21 november 1605.

115. Mededeling van Wim de Bakker te Oisterwijk. RHCT, Oisterwijk R 297, f 49, 7 juni 1602.

116. Adriaenssen, „Tilburgse laken-werkers”, 22.

117. GAR, ona 33, no. 14, 15 september 1609.

118. RHCT, Tilburg R 350, f 147, 1618.

119. GAR, Weeskamer 594, f 273, 17 oktober 1612.

120. GAR, Weeskamer 374, f II^cXCIX, 3 december 1603; f III^cIII, 3 december 1603.

121. GAR, Weeskamer 399, f 79, 27 februari 1621.

122. GAR, Weeskamer 399, f 154, 28 mei 1622.

27. **Matheus Denijsz**, ballenmaker uit Tilburg, gaf in 1609 te Rotterdam een machtiging om te Dordrecht en Geertruidenberg te op te treden aangaande 5000 ~~fl~~ ballenmakershaar, dat was inbeslaggenomen bij het huis te Merwe.¹¹⁷

28. **Jan, zoon van Adriaen Jan Jans Verschueren**, balmaker uit Tilburg of Goirle, woonde in 1618 te Rotterdam.¹¹⁸

29. **Wouter Benedictus**, ballenmaker, werd overleefd door zijn weduwe Gryetgen Sebastiaens (1612). De kinderen Anthonis en Christiaan (in 1624 *beyde ver over 25 jaren oudt*), Lijntgen en Sara Wouters (in 1624 nog onmondig) erfden van hun opa Benedictus Wouters te Tilburg. Oom Kerstiaan Claes was ballenmaker te Delft.¹¹⁹

30. **Willem Heijndricxs van Buerden**, ballenmaker, was gehuwd met Meritgen Jaspers. Na zijn dood waren in 1603 de ballenmakers Wouter Bededictus en Jan Gillis voogden van zijn kinderen. Zij inventariseerden een huis aan het einde van de Nieuwpoort te Rotterdam en een twaalfde deel van een molenhuis te Goirle, waarvan de weduwe toen 16 jaar niets had genoten. Uit een eerder huwelijk was Willem vader van Maritgen.¹²⁰

Meritgen Jaspers hertrouwde met Gerrit Ladhuys, ballenmaker. In 1621 waren Pieter Huybrechts (zie onder 9) en Steven Jans (zie onder 20) voogden van hun kinderen, die onder meer land te Tilburg erfden.¹²¹ Toen zij in 1622 hertrouwde met de ballenmaker Gerrit Claes, bewees zij aan haar dochter Willemken van Buerden haar erfgoed te Goirle.¹²²